

ОБРАНОМУ НАРОДОВІ

Пропонований увазі читачів діалог Мартіна Гайдеггера був люб'язно наданий «Українським проблемам» доктором теології, доктором філософії професором Роландом Пічем (Мюнхен), який є членом комісії по виданню повного зібрання творів великого німецького мислителя. «Вечірня розмова...», закінчена в останні дні другої світової війни, застерігає у помилковості наявної антитоталітарної доктрини – боротьби за свободу і добробут людини. Така спрощена логіка не враховує численних шпарин для брехні й надужиття, захованих передусім у затуманенні дійсних значень слів.

Семантична мімікрія дозволяє не лише вільно переходити від однієї системи аргументації до іншої, залежно від обставин, в межах того самого тексту, але також від одного дискурсу до іншого, перебираючи різні личини, нехтуючи істиною, не почувуючи насолоди від правильної розмови, навіть не прагнучи вийти переможцем у дискусії – найголовніше зберегти реноме того, кому належить право на останнє слово.

Ця жєбрацька пристрастність цілком руйнується визначеністю Мартіна Гайдеггера, філософа-філолога, філософа-поета, шукача єдиної істини. Він говорить про корисність «некорисного» (того, що належить до культури, а не до тваринних комплексів виживання//споживання, вказує напрям майбутності переможеним у війні німцям – стати «очікуючим» народом. Що означатиме дійсну перемогу, перед обличчям вічності.

Сергій КВІТ

Мартін ГАЙДЕГ҆ЕР

ВЕЧІРНЯ РОЗМОВА В ТАБОРІ
ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

МОЛОДИЙ: Коли ми сьогодні рано марширували до нашого робочого місця, із шуму далекого лісу найшло на мене раптом якесь блаженство. Весь день я розмірковував про те, в чому сутність такого блаженства.

СТАРИЙ: Можливо, це невичерпність прихованої далечини, яка причілася в цих лісах Росії навколо нас.

МОЛОДИЙ: Ти, мабуть, думаєш, що просторість, яка панує в далечині, приносить нам якесь звільнення.

СТАРИЙ: Я маю на увазі просторінь, яка не лише в далечині, але яка проходить крізь нас самих.

МОЛОДИЙ: Просторість лісів розгойдується в таємничу даль, але знову повертається до нас, водночас не закінчуючись нами.

СТАРИЙ: Це подібно до того, коли з відкритої і все ж прихованої далечини нізачо не могло би ввірватися щось, що зупинятиме нашу істоту в дорозі, і заважатиме її ході. Так зустрічає нас ціщо, яке нашу істоту завертає на саму себе і ув'язнює її в обмеженість (тісноту), через яку вона бунтуватиме в самій собі.

МОЛОДИЙ: Далечина вручає нас безпредметному, однак і оберігає нас від того, щоб ми в ньому не розчинилися. Вона вивільняє нашу істоту у безмежне і водночас

збирає її в обмежене, в той час, як її власне перебування (ihr Verweilen) є абсолютне прибуття (reine AnKunft), для якого ми є входом.

СТАРИЙ: Така далечина асоціюється у нас із свободою. Вона звільняє нас тоді, коли ми тут, між стінами цього бараку, за колючим дротом, безперестанку наштовхуємося на предметне і при цьому ранимо себе до крові.

МОЛОДИЙ: Сьогодні рано спочатку я був подумав, що таке блаженство могло народитися лише з почуття контрасту до цієї неблагодатної тісноти табору; тоді коли воно є нічим іншим, як поверховою видимістю благодати, яка таким самообманом постала на короткий час. Все ж ця далечина з самого ранку присутня навколо мене так тлумачно, так розгадано, так зосереджено, що її блаженство я не міг сприйняти інакше, як голий обман.

СТАРИЙ: Благодатна далечина є не благодатною далечиною лісу, а власне далечина впустила благодатне (das Heilende).

МОЛОДИЙ: Але ліс постає також не голим символом благодатної (цілющої) далечі; він повинен бути чимось іншим, ніж лише тільки привід її появи, хоч загадка приводу уже достатньо дає підстав, щоб нас застергти від занадто поспішного пояснення такого досвіду із звичайного. Однак я не можу говорити про пережите без урахування того, що ліс постав причиною.

СТАРИЙ: Ти, звичайно, можеш називати якийсь знак, що засвідчив тобі Благодатне. Але я не хотів би далі проникати у твою душу, оскільки знаю, як Ти суворо поховав у своєму мовчанні всі знегоди, які нас тут гнітять місяцями. Однак, щоб збагнути блаженство, яке ти пережив, я мусив би знати про криваві рани твоєї душі. І що не все є поранене і розтрощене в нас, для котрих осліплене, введене в оману керівництво власного народу є занадто жалюгідним, щоб ми безперестанку жалілися на це, даремно оскаржуючи спустошення, яке нависло над рідною землею та її безпорадними людьми.

МОЛОДИЙ: Ти сам знаєш, що ми уже по дорозі в полон зважилися до певного часу не вести мову про це спустошення. Але розмова така повинна була статися неминуче, кожного разу визріваючи, дійшовши критичної межі, і відбутися без фальшивої пристрасти. Адже спустошення, про яке ми розмірковуємо, полягає не лише і не тільки у вчорашньому. Воно не вичерпується очевидним і явним. Воно не може бути виміряне кількістю руїн і людськими жертвами, дорівнювати лише такому підсумку.

СТАРИЙ: Тому що спустошення є глибшою сутністю, такою, що прийшла до нас здалека, воно до себе повертатиме знову і знову наше мислення. При цьому ми завше повинні усвідомлювати чіткіше, що спустошення землі і разом з ним знищення людського існування в будь-який спосіб, є саме зло.

МОЛОДИЙ: Однак під злом ми маємо на увазі не аморальне, не неприйнятне, а Зловредне (das Bösertige).

СТАРИЙ: Але ми повинні, якщо ми чітко мислимо, визначити, що означає: Зло є Злоякісне? Як говорить саме слово, Зловредне вказує на вид зла і його спрямування.

МОЛОДИЙ: Дуже довго з поняттям «зла» пов'язували лише морально неприйнятне, однак вислів «зло є зловредне» передбачає, що ми зловредне мислимо з іншої сфери, ніж Моральне.

СТАРИЙ: Звідки тоді ми повинні виводити дане поняття?

МОЛОДИЙ: Звідти, куди нас саме слово «зловредне» відсилає) Зловредне є Бунтівливе, яке полягає в лютості, так, що це Люте свою злобність приховує певним способом, але водночас постійно нею погрожує. Існування Зла є Лютість Бунту, яка ніколи повністю не вибухає, і яка, коли вона вибухає, ще приховується і часто залишається у своєму прихованому погрожуванні, ніби її немає.

СТАРИЙ: Отже, це могло б мати глибокий смисл, коли ми визначили: Зло є Зловредне.

МОЛОДИЙ: Існуюча в злі лють випускає бунт, і плутанина, яку ми повсюдно передчуваємо там, де стикаємося з вирішенням, здається невтримною.

СТАРИЙ: Коли ж Зло полягає у Зловредному, яке само в собі є розлютованим понад свою власну лють, і через це завше лютіше, тоді я міг би допустити, що Зло є щось на зразок приборканого Волею (etwas Willens mäBiges).

МОЛОДИЙ: Можливо, взагалі сама воля є зло.

СТАРИЙ: Я боюся припускати подібну ризикованість.

МОЛОДИЙ: Я сказав також лише «можливо», і що я сказав, є також не моя думка, хоч вона не полишає мене більше з того часу, як я одного разу її почув, в такому випадку ця думка висловлена також лише як припущення.

СТАРИЙ: Зауваження про зло допомогло мені ясніше усвідомити, що ми говорили про спустошення; передусім в погляді на те, як ми могли б зустріти спустошення, я думаю, як ми його ні в якому разі не повинні були зустріти.

МОЛОДИЙ: Мені не зрозуміло, про що ти зараз міркуєш.

СТАРИЙ: Спустошення, про яке ми розмірковуємо, і про яке ми далі повинні думати ще різкіше, є не зле в смислі моральної підлости її припустимих авторів. Більше того, саме Зло як Зловредне є спустошуюче. Отже, моральне обурення, тоді коли воно світову громадськість робить своїм рупором, нічого не здатне супроти спустошення.

МОЛОДИЙ: А чому справді не здатне?

СТАРИЙ: Тому що моральна перевага ніколи не спроможна зло осягнути, не кажучи вже про те, щоб відмінити його чи пом'якшити.

МОЛОДИЙ: Можна було б зазначити, що мораль зі своєї сторони і всі дивні спроби завдяки їй влаштувати народам перспективний світопорядок і надійну світову безпеку, були лише породженням зла; точно так, як і зібрана з усіх усюд світова громадськість, мабуть, у своєму існуванні і своєму способі виникнення залишається утворенням і продуктом процесу, який ми називаємо спустошенням.

СТАРИЙ: Однак я не повністю вловлюю такі зв'язки. Що стосується походження моралі, то мені здається подібне уже сказав Ніцше.

МОЛОДИЙ: Але Ти ж знаєш, яка недовіра у нас до його метафізики. У Ніцше мораль, тобто платонівсько-християнська етика разом з подальшими формами її втілення, наприклад, етика розуму Просвітництва і соціалізму, звичайно, витлумачувалась як прояви волі до влади. Своє міркування з цього приводу він висловив у «По той бік добра і зла» («Jenseits von Gut und Böse»). Але Ніцше не визнавав, що це «по той бік» як царство абсолютного, тобто царство до себе самої прибуваючої волі до влади мусило би залишатися лише протилежним світом до платонівськи мислимого світу. Тому його праця «Zucht und Züchtung» є тільки надзвичайним підтвердженням моралі. Але уявимо собі, сама воля є зло, тоді менше всього царство чистої (абсолютної) волі до влади є «по той бік добра і зла», коли це взагалі може бути по той бік зла.

СТАРИЙ: Я бачу з мого боку було небезпечно тепер називати ім'я Ніцше. Ми згадували уже не раз про те, що думка про філософію Ніцше в системі західноєвропейського мислення повинна бути висловленою з усією строгістю і далекоглядністю. Однак моральне обурення і моральне всезнайство так само мало спроможне супроти неї, як і стосовно процесу спустошення.

МОЛОДИЙ: Все ж вона стосується нашого власного буття і його світу у такій спосіб, про який ми лише тепер починаємо догадуватися.

СТАРИЙ: З цієї причини я знову і знову відчуваю себе примушеним повертати мову на це, хоч мене могла би стримати відраза, тому що мене це птовхає зупинятися на думках, які більше не зважають на спустошення.

МОЛОДИЙ: Але доки ми ще залишаємося під владою відрази, доти ми оцінюємо спустошення морально.

СТАРИЙ: Ми підійшли до його сутності справді не незалежно.

МОЛОДИЙ: Що ми могли би лише тоді, коли би ми були спроможними мислити істинно.

СТАРИЙ: Отже, ти думаєш, таке мислення повинно бути нам дозволеним.

МОЛОДИЙ: Можливо, ми обидва у цьому таборі при цій розмові є для того,

щоб прийняти таку ласку.

Ми вже раніше домовилися про те, що, можливо, спустошення є далеко вперед схопленою подією, через яку взагалі всі найкращі можливості придушуються в зародку. — ~~спустошення~~

СТАРИЙ: І це Придушуюче ховається за Підступним, яке постає в образі нібито найвищих ідеалів людства, як, наприклад, ось ці: прогрес, безупинне підвищення продуктивності праці у всіх сферах виробництва, рівноправне працевлаштування для кожного і понад усе нібито найвищий сенс призначення: постійна турбота суспільства про всіх трудящих.

МОЛОДИЙ: Саме спустошуюче, тобто Зловредне полягає тут у тому, що такі цілі роблять уми людей одержими повернути все до здійснення цих цілей і, отже, безумовно проводити спустошення і його закріплювати, збільшуючи його власними наслідками.

СТАРИЙ: Тоді ми говорили, це було в запусненому селі (буквально: у старій сільській дірі), де наша група полонених робила привал, що спустошення ні в якому разі не є лише наслідком світових війн, але світові війни зі своєї сторони є вже і лише наслідком спустошення, яке століттями підточує землю.

МОЛОДИЙ: Тому окремі люди і групи людей могли б затівати чи мушили би тримати на ходу, щоправда, ці наслідкові явища спустошення, але ніколи саме спустошення, тільки залежно від обставин бути післяупорядкованою силою. Вони — запеклі функціонери своєї власної посередності, яка в чині стоїть ще нижче, ніж у своїх абсолютних межах Мале і Мізерне.

СТАРИЙ: «Спустошенням» ми називаємо перетворення всього — світу, людини, землі — у пустелю.

МОЛОДИЙ: Причому справді ця пустеля не лише поступово виникає як наслідок розширення спустошення. Пустеля існує уже раніше в якомусь моменті, щоб все втягнути в себе і, кажучи прямо, с—пустошувати.

СТАРИЙ: Що тоді є пустеля? З цією назвою пов'язуємо ми поняття безводної піщаної рівнини і посилюючого обміління; хоч говорять також про водну пустелю океану і тут, можливо, мають на увазі неозору поверхню в якості безжиттєвої площини.

МОЛОДИЙ: Пустеля є пуста: покинута безжиттєва далечінь; така покинутість так глибоко простягається, що пуста не допускає нічого, що з себе зароджується і у своєму зародженні розвивається і в розвитку закликає іншого до співзародження. Опустіння простягається так далеко, що воно також більше не допускає вмирання.

СТАРИЙ: Ми таким чином переносимо географічне поняття пустелі, наприклад, Сахари, на процес опустошення світу і людського буття.

МОЛОДИЙ: Це дійсно так. Мені ж здається, географічне поняття пустелі ще не повністю охоплює поняття спустошення, яке бачиться нам перш за все і тому переважно лише в особливих станах і властивостях земної поверхні.

СТАРИЙ: Отже, ми маємо на увазі пустелю як покинуту далечінь покинутості всім життям. Пустеля є власне Спустошуюче. Отож, спустошення полягає в тому, що все, світ, людина і земля, попадають у Покинутість всім життям.

МОЛОДИЙ: Тут під словом «життя» ми розуміємо те, що і спокон віків у західноєвропейському мисленні, коли його значення збігається із словом «бути».

СТАРИЙ: Але оскільки тепер спустошення полягає у покинутості буттям (in der Verlassenheit vom Sein), воно більше не допускає існуючого (буттєвого) таким чином, що взагалі відсутнє всяке, яке могло би стати від нього враженням. Чи мали би ми право, називати добу історії, в якій, як і завжди, панує вигляд «життя», віком спустошення?

МОЛОДИЙ: Коли ми би мали право на це, чи навіть би мушили, тоді могли б світ, людина, і земля бути, і воши, потрапляючи у спустошення, могли б залишатися покинутими буттям.

СТАРИЙ: У такому разі Буття Віку Спустошення потрапляє прямо у Буттєпокинутість (in der Seinsverlassenheit). Подібне цьому — справді важко думати.

МОЛОДИЙ: У всякому разі в першу чергу і для сучасної людини, яка лише припускає думку про те, що під виглядом гарантованого, зростаючого життя могло б відбуватися, якщо навіть не заборона, то занедбування життя.

СТАРИЙ: Коли ми даємо простір цій ідеї, то повинні думати, що буття всього, що є, у наглибшому сенсі залишається двозначним.

МОЛОДИЙ: Однак не маючи змоги довідатися, де ця двозначність установлюється і чи щось сказано про саме буття цією його характеристикою. Можливо, ми говоримо тут лише про труднощі людського тлумачення у трактуванні буття, але не про саме буття. Це – загадково.

СТАРИЙ: Отже, загадковіше, ніж звичайне думання посереднього інтелекту, котрий історію та історичні епохи оцінює швидко – через піднесення і занепад, а всі історичні явища розподіляє на бажані і небажані цінності.

МОЛОДИЙ: Цей спосіб історичного розподілу навіть уже міг би бути наслідком того, що людина у своєму існуванні спустошує, і є покинута буттям, як ми уже зазначили.

СТАРИЙ: І що вона, отож покинута, однак існує, але існує так, що з усім діянням і володінням котиться у Ніщо.

МОЛОДИЙ: Цим ти говориш коротко і ясно, що нігілізм може бути взагалі лише тоді чимось історично дійсним, коли щось відбувається так, як покинутість існуючого буттям (die Verlassenheit des Seienden vom Sein), але така покинутість, однак, ще залишається бути існуючим.

СТАРИЙ: Виходячи з цього, Ніцше хоч і побачив явища нігілізму, але ще не збагнув його суті.

МОЛОДИЙ: Тому що він саме про цю суть із важливих причини взагалі ще не міг думати.

СТАРИЙ: Через що його власне думання залишається ув'язненим у нігілізмі.

МОЛОДИЙ: І це дійсно так, що метафізика Ніцше готує лише завершення нігілізму в абсолютну форму.

СТАРИЙ: А тому сама належить до процесу спустошення.

МОЛОДИЙ: Злість котрого досягає тоді крайнього прояву, коли вона влаштовується під необачним виглядом безпечного стану світу, щоб зауважувати людині задовольняючий життєвий рівень як найвищу ціль існування і гарантувати її здійснення.

СТАРИЙ: Із встановленням світопорядку, заснованого на моралі, процес спустошення стає пі вигнаним, ні зовсім припиненим.

МОЛОДИЙ: Тому що тут людські «заходи», а їх «обсяги» є дуже величезні, нічого неспроможні. Бо зловредне, коли відбувається спустошення, хотіло би напевне залишатися основною рисою самого буття.

СТАРИЙ: Якщо інакше: спустошення полягає у покинутості існуючого буттям, а ця покинутість впливає із самого буття. Чи не вважаєш ти ідею – буття в основі свого існування є зловредне – злим припущенням в людському мисленні?

МОЛОДИЙ: Звичайно і цілком тоді, коли мислення не повинно вважати ідею – зло живе в існуванні буття – за «песимістичну» і, взагалі, як-небудь оцінювати.

СТАРИЙ: Однак все це – нелегко.

МОЛОДИЙ: Що це, а саме думати про суттєве, повинно бути легким, – також надмірна вимога, яка походить тільки із духу спустошення.

СТАРИЙ: Оскільки спустошення внаслідок його походження із буття є світовою подією, яка оточує Землю, люди не мають право ніколи дозволяти собі судити про це; бо кругозір щоденного думання в окремому і загальному є не тільки завузьким, але і судяча людина при цьому стає занадто легкою здобиччю сперечання, які підривають її саму; або ж людина стає рабом власного правосуддя, яке за поспішно побудованими навколо себе фасадами більше нічого не бачить.

МОЛОДИЙ: Оскільки і так багато нещастя випало на нашу долю, ми би бажали тепер не допустити до нашого розуму і серця подиху розгубленості, яка витікає з усього розладненого мислення. Чим значніше є знання, тим більшим мусить бути

такт, з яким воно пробуджує зростаючу усвідомленість його серед ближніх.

СТАРИЙ: Я не повністю розумію, чому ти тепер саме на цьому наголошуєш.

МОЛОДИЙ: Тому що одного разу із з'ясованого розуміння сутності спустошення ми дізнаємося, що спустошення також панує там і саме там, де народ і країна не стали враженими руйнуваннями війни.

СТАРИЙ: Де, отож, світ сяє у променях успіху, прибутку, добробуту, де пошановані людські права, де дотримано громадський порядок, і де насамперед гарантоване забезпечення стабільного насичення безтурботними насолодами, так що все навкруги залишається розрахованим і пристосованим для користі.

МОЛОДИЙ: Де передусім ніколи Непотрібне не затримує ходи дня і не приносить страхітливих порожніх годин, коли людина стає сама собі нудною.

СТАРИЙ: Важко дізнатися, а ще важче мислити, яким чином повинно панувати мислиме нами спустошення Землі. Але найважче буде показати без зазнайства спустошення враженням і без найменшого сліду опіки на довгу пам'ять дати їм пораду, тим, кому це потрібно, щоб довіритися спустошенню як події, яка панує поза людською провиною і спокутою.

МОЛОДИЙ: Тому ми також ніколи не станемо жертвою близької спокуси; справитися із спустошенням, виходячи з голої інформації — це спустошення є сама доля, тим більше, що ми понад усе остерігаємося того, з чим маємо справитися.

СТАРИЙ: Ми скоріше за все бажаємо вчитися просто чекати, доки наша власна сутність не стала благородною і вільною, щоб пристойно підкорятися таємниці цього фатуму.

МОЛОДИЙ: Просто чекати, в той час, як ця підкореність повинна полягати в очікуванні; і так довго чекати, доки очікування повинно примусити пережити смерть.

СТАРИЙ: Вона сама як щось Очікуюче присуття в нас.

МОЛОДИЙ: Коли вона чекала на наше Чекання.

СТАРИЙ: А на що чекаємо ми?

МОЛОДИЙ: Чи маємо ми взагалі право так запитувати, коли ми, власне кажучи, чекаємо?

СТАРИЙ: Оскільки ми на щось чекаємо, то ми чіпляємося за очікуване. Наше чекання — це лише очікування. Абсолютне чекання — клопітне, тому що в абсолютному чеканні, як мені здається, ми чекаємо на ніщо.

МОЛОДИЙ: Коли ми власне чекаємо на Ніщо, ми вже знову надумали очікування, яке в даному випадку полягає в тому, що ніколи не дочекаєшся чогось. Отож, у такий спосіб ми чекаємо на ніщо, і наше чекання — не абсолютне.

СТАРИЙ: Дивно є це: чекати ні на щось, ні на ніщо, і все-таки чекати.

МОЛОДИЙ: Тобто чекати на те, що згідно з абсолютним чеканням. Доцільніше сказати: чекати того, чому відповідає абсолютне чекання.

СТАРИЙ: Ти кажеш: «чекати того», і, отже, міркуєш в понятті «чекати»: «стерегти» і «доглядати», так що питання залишається відкритим, що тоді ще означає «чекання», коли воно не може стати прирівняним до вистереження.

МОЛОДИЙ: Це я можу тобі лише з сьогоднішнього раннього ранку сказати, що чекати є Веління Прибуття (das Kommenlassen).

СТАРИЙ: Чому?

МОЛОДИЙ: Чому іншому ми можемо веліти прибуття в абсолютному чеканні, як не самому Прибуттю?

СТАРИЙ: Отже, не про прибуваюче, хоч і про прибуття котрого, але лише студи в Очікуванні ми мислимо.

МОЛОДИЙ: Так. Це, про що ми мислимо у Велінні Прибуття, є Прибуття. Думати про Прибуття є загадкове думання.

СТАРИЙ: Якщо Веління Прибуття відзначає Чекання, тоді Чекання є скероване у майбутнє і звідти думання повернене назад. Припустимо, що ми мислимо перш за все про відношення до минулого.

МОЛОДИЙ: Але, можливо, це міркування є сваволею. Можливо, це є також лише обдумуванням, чи скероване абсолютне чекання у майбутнє; можливо, це

стосується лише чекання; загадкове в чеканні як у мисленні полягає в тому, що воно не залишається скерованим ні у майбутнє, ні в минуле, але й, очевидно, і ні в уже присутнє.

СТАРИЙ: Нам майже хотілося припустити, що чекання ще у таємному (схованому) вимірі часу, я не знаю, як я повинен сказати, простягнене всередину чи назовні.

МОЛОДИЙ: І при цьому ніби Веління Прибуттю Прибути (Kommenlassen des Kommens) чекає у значенні доглядання.

СТАРИЙ: Але ми можемо доглядати лише те, що нам уже для піклування довірено і з чим ми є присутні.

МОЛОДИЙ: Хоч це могло би бути нам довірено і все ж ще збережено.

СТАРИЙ: Те, що ти тут говориш про чекання, є, отож, просте і водночас таємниче, тому я мушу Тебе запитати, яким чином Ти можеш знати про таке лише з сьогоднішнього ранку?

МОЛОДИЙ: Тому що у досвіді прибуття і в тому, що є те, чого ми чекаємо і в такому чеканні тільки і стає вільною наша сутність, адже саме в простому досвіді особливо наближається Цілюще, яке нам тут випало.

СТАРИЙ: Ти сказав «нам», коли все ж Сціляюче випало на долю Тобі.

МОЛОДИЙ: Але я хотів би з Тобою сьогодні в цей самий день це розділити, тому що я вже давно з наших часто перерваних розмов у бойових паузах, в квартирі, в походах і зараз тут в таборі досить виразно відчув, що тобі завдає болю подібна рана.

СТАРИЙ: Я сам тепер знаю, що в такий особливий спосіб є в тобі поранене.

МОЛОДИЙ: З того часу, як я сьогодні з раннього ранку зміг пізнати цілюще, я можу тобі також назвати рану, яка починає сцілюватися. Протягом усіх років військової служби, а також раніше, в час навчання в університеті, з моєї свідомості було вигнане все, що стосується свободи мислення, про неї, як про далеку країну, в той час я міг лише здогадуватися і вчився здогадуватися.

СТАРИЙ: Як багатьох із нас змушували роками не мати потреби у світі духу. Як деяких назавжди було відірвано від нього?

МОЛОДИЙ: Меншою мірою я думаю про відмову (зречення) від заняття духовними речами, ніж, навпаки, про позбавлення буття, яке засноване на ґрунті мислення. Страшенно боляче, що ми могли жити для непотрібного.

СТАРИЙ: Нам було заборонено – бути молодими.

МОЛОДИЙ: Не зважаючи на те, що нас переконували, ми повинні повернути собі право молоді, замість того, щоб виявляти недосвідченість підлітків перед мудрістю старих.

СТАРИЙ: Тоді через ніч деякі підлітки знову були проголошені «мужчинами».

МОЛОДИЙ: Так що всі поняття і слова перекручувалися, тому що все уже поставало із плутанини.

СТАРИЙ: Спустошення було вже у самому механізмі, до того, як почалося руйнування.

МОЛОДИЙ: Інакше руйнування і не могло початися.

СТАРИЙ: А проте багато із нас молодих мали справжню вдачу, як це буває у справжньої молоді, коли вона у будь-який час могла би вийти за межі мислення старих, якби лише вона мала право бути молоддю.

МОЛОДИЙ: Це називається, якби їй було дозволено бути, абсолютно чекати. Хоч кажуть, молодь є нестримною і не могла б чекати. Мені все ж здається, що молодеча нестримність у Прибуваюче бере свій початок лише із ще незграбного чекання і є його першим роздвітанням, яке старі мусять захищати від несвоєчасних морозів, освітлюючи молоді Очікуюче і приводячи в дорогу, замість того, щоб це придушувати і фальсифікувати у голих очікуваннях, а тоді ним зловживати.

СТАРИЙ: Пристрасть голого очікування і жадібність до привласнення завжди стосуються лише фіктивного Потрібного.

МОЛОДИЙ: Вони засліплюють наше бачення Непотрібного (букв.: «Око

нашого буття вони роблять сліпим для Непотрібного»).

СТАРИЙ: І для того, щоб Непотрібне завжди залишалося найпотрібнішим з усього.

МОЛОДИЙ: Лише хто вчився розпізнавати необхідність Непотрібного, може визначити принаймні приблизно страждання, яке випливає з того, що людині мислення є заборонене.

СТАРИЙ: Отже, мислення є Непотрібне, і ти, однак, мисленням надаєш високу вартість в існуванні людини.

МОЛОДИЙ: Навіть найвищу. Ти ж знаєш також, що західноєвропейська мудрість уже здавна визначала людину як мислячу істоту.

СТАРИЙ: Це я знаю добре. Але я знаю і те, що основа для цього неправильна. Я також ніколи не міг досягнути, чому ця мудрість в якійсь необачності, на котру звичайно потребувались цілі століття, перемістила суть мислення в рацію і в розсудливість.

МОЛОДИЙ: Тому що Захід не міг чекати, поки мислення перебуватиме у своїй первісній сутності, яка, можливо, полягає у чистому (абсолютному) чеканні і в умінні чекати.

СТАРИЙ: Можливо, через кожную нерозважність суть мислення так постраждала.

МОЛОДИЙ: Тобто ми можемо лише дізнатися про абсолютне чекання і в ньому оберігати наше буття, чекаючи. Хотіти вмістити абсолютне чекання у нерозважливість, було би так само, як коли один пробував черпати воду із сита.

СТАРИЙ: Коли ти так уже зрозуміло остерігаєшся нерозважності, у цей слухний момент хотів би я Тобі децю сказати, що довгий час мене тривожило.

Кожного разу, коли ми говорили про суть людини, тобто про західноєвропейське визначення суті людини, Ти весь час звертав увагу лише на характеристику людини як мислячої живої істоти. Хоч це визначення уже вживане у Греції. Але у стародавній Греції людина мислилась інакше, а саме, як *δυνάμις* — як смертна істота порівняно із безсмертними, богами. Ця характеристика людини здається мені значно глибшою у порівнянні з першоназваною, котра постає вигранною через те, що людина пильно дивилася на себе¹, відокремлено і відділено від великих зв'язків, в яких вона безпосередньо перебуває, надаючи перевагу відношенню до богів.²

МОЛОДИЙ: Що Ти хочеш сказати цим зауваженням?

СТАРИЙ: Я хотів би висловити одне побоювання, а саме, що Ти давніше і глибше визначення суті людини як смертної істоти необдуманно ігноруєш на користь повішої і банальнішої характеристики людини, котра її пояснює як істоту мислячу. Я хочу також зрозуміти, на яких підставах ґрунтується така нерозважливість.

МОЛОДИЙ: І на яких же підставах вона ґрунтується?

СТАРИЙ: На тих, що філософія й історичний виклад її історії бере до уваги не те визначення людини, яке вживають мислителі. Я, звичайно, не знаю підстав для такого вживання. Давніша характеристика людини як смертної істоти, навпаки, властива поетам, що Ти й можеш побачити із поезії Гельдерліна.

МОЛОДИЙ: Ти розмішуєш тим, що Ти говориш, у тому, на що я Тобі, звичайно, забогував відповідь. Але я хотів би Тобі тепер також висловити побоювання, що ми, напевне, наш пічний спокій і сьогодні ввечері розпочату розмову мусимо пожертвувати на це, навіть, якщо нам уже вдалося лише у загальних рисах пояснення обох визначень сутності людини та їх співвідношення.

СТАРИЙ: Це був не мій задум, наша вечірня розмова рантом зїхала на багатоаспектне і тому також різномудрачне питання про сутність людини. Це здалося мені лише доброю нагодою: те, що я вже довго ношу на серці, викласти Тобі як

¹ Як? ніби одна з двох серед інших присутніх в *Συνή* (прим. автора)

² При *δυνάμις* і *ἀδυναμία* все-таки також присутня (прим. автора)

питання.

МОЛОДИЙ: Можливо, навіть, нашої розмови стосується Твоє проміжне питання. Тому я хотів би Тобі також відповісти на деякі міркування. А я це можу, правда, до деякої міри, тому що майже постійно мушу над цим замислюватися, коли я мислю.

СТАРИЙ: Я буду дуже задоволений, коли Ти мені скажеш, як ставишся до давнішого і, як я все ж думаю, глибшого визначення людської суті, яка характеризує людину, як $\lambda\upsilon\eta\tau\acute{o}\varsigma$, смертну істоту.

МОЛОДИЙ: Я знаю це визначення дуже добре; але давнє потрібно пояснювати, у той час, як новіше вже обдумане. Я все ж сумніваюся, чи новіше є банальніше у порівнянні із давнім. Банальним здається мені саме вживане тлумачення людини, яке її характеризує як $\zeta\phi\omicron\nu\lambda\acute{o}\gamma\omicron\nu\epsilon\chi\omicron\nu$.

Будемо ми зрештою вчитися думати, що $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ первісно означає зібрання (die Sammlung), тоді звернувшись до $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ визначення людини вказує на те, що її суть – це існування у зібранні, тобто Єдиному, котре споконвічно все об'єднує.

СТАРИЙ: У той час, коли Ти це говорив, мені чіткіше вималювалося внутрішнє відношення цього визначення до давнішого. Можливо, Ти робив це свідомо на користь нового, але нове поняття Ти осмислив так ретельно, щоб ми змогли збагнути точніше істину давнього.

МОЛОДИЙ: Так; однак про давнє, як про все первісне мислити значно важче.

СТАРИЙ: Коли людина пізнана як смертна у відмінності до безсмертних, то її суть визначається у проекції на богів і божественне. А якщо $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ означає зібрання у Єдине, яке споконвічно об'єднує все, а Єдине – це саме Божественне, тоді обидва визначення сутності, що на перший погляд майже песумісні чи точніше одне одному чужі, в основі своїй тотожні.

МОЛОДИЙ: Хоча твоє пояснення єдності обох найстаріших західноєвропейських визначень сутності людини є добрим, однак мені здається, що воно необачно поводить із так званим давнішим поняттям, котре пізнає людину у її смертності.

СТАРИЙ: Яким чином?

МОЛОДИЙ: Бо ти береш визначення людини, що вона є смертна, лише як позначення відмінності її сутності порівняно із безсмертними. Але у визначенні $\delta\lambda\upsilon\tau\acute{o}\varsigma$, що звичайно перекладається як «смертне», названо не скільки відношення людини до безсмертних, як до смерті.

$\delta\lambda\upsilon\tau\acute{o}\varsigma$ – це та істота, яка може померти.

СТАРИЙ: Але це може також тварина, а тому характеристика людини як $\lambda\upsilon\eta\tau\acute{o}\varsigma$ взагалі не може бути відзначенням її сутності.

МОЛОДИЙ: Оскільки така характеристика все ж є, ми повинні тоді виходити з того, що тварина не може померти. Тобто тварина не може померти, якщо померти – це наблизитися до смерті, мати смерть.

СТАРИЙ: На це спроможний лише той, хто знає про смерть.

МОЛОДИЙ: Чи хто може, принаймні, знати про смерть. Якщо, з іншої сторони, смерть є Чекаюче на нас, то лише той може вмерти, хто подібно до смерті, яка чекає на все наше буття, може чекати на неї впродовж свого буття.

СТАРИЙ: Людина є така істота, яка може померти, отже, чекаюча істота (das Wartende Wesen).

МОЛОДИЙ: Саме так я думав.

СТАРИЙ: Ти собі щось добре надумав. Саме у цьому тлумаченні давнішого визначення суті людини я вже більше не бачу його зв'язку з новішим.

МОЛОДИЙ: Однак якщо ти подумаєш, що в $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ як Зібранні в Єдине, яке споконвічно об'єднує все, папає щось на зразок пильності, і якщо одного разу Ти себе запитаєш, чи не є пильність подібною до постійного чекання того, що ми назвали абсолютним прибуттям, тоді одного дня, можливо, ти здогадаєшся, що і в так званому новішому визначенні сутності йдеться про те ж саме: про сутність людини як Чекаючої. Звичайно, ця чекаюча сутність людини залишається тут, як там, у мовчазному. Також я не став би стверджувати, що зараз сказане

відштовхувалося власне від античності, так само я не бажав би вирішувати, яке з обох визначень сутності людини є давніше. Мені здається, вони обоє — однаково давні, тому що вони — однаково самобутні і однаково приховують свою первісну сутність. Тому приймай сказане лише як припущення.

СТАРИЙ: Я радий, що представив Тобі своє міркування про уявну перевагу новішого визначення сутності людини.

МОЛОДИЙ: І я завдячую Тобі тим, що дещо тут зміг пояснити. Вчора я ще на це не був здатний.

СТАРИЙ: Тому що лише сьогодні рано вранці Тобі було послано Благодатне, і Тебе, я тепер пересвідчився, і також мене, це почало цілювати, дозволивши стати нам Чекаючими. //

МОЛОДИЙ: Вся далечинь близька є поблизу звичайного, а вся близькість далека — в далечині чаруючого.

СТАРИЙ: Отож, для чекаючих є однаковим близьке і далеке, незважаючи на те, що саме для них різниця близького і далекого тримається явно найчіткіше.

МОЛОДИЙ: Тому чекаючі також остерігаються прямо-таки запитати, що являє собою саме Сціляюче (Благодатне). Ще протягом всього цього дня не терпілося мені про це запитати. А зараз бачу, що таке питання, на яке ми чекали, залишається недоцілним. ✓?

СТАРИЙ: Мені здається, чекаючі вчаться справжньої Невимогливості (Скромності).

МОЛОДИЙ: Саме тому вони повинні бути вчителями великої бідності (убогости).

СТАРИЙ: Які знають Сціляюче (Благодатне) (*dos Heilende*), не досліджуючи його.

МОЛОДИЙ: Ніщо інше не може бути Сціляючим, ніж те, що дозволяє чекати нашу істоту. В чеканні людська істота стає зосередженою на тому, куди вона належить, не піднімаючись зовсім туди і не розчиняючись у цьому.

СТАРИЙ: В чеканні і як чекаючі ми вслухаємося у невизначене і так нібито залишаємо себе самих. І Ти міркуєш тепер, що в чеканні і як Чекаючі ми є швидше у дорозі, яка веде нас в наше власне буття.

МОЛОДИЙ: Чекання — стежка, що веде нашу ходу, на яку ми ступаємо, якими ми є, не будучи уже ними: чекаючими.

СТАРИЙ: Отже, досконале абсолютне чекання відбулося б тоді, коли хтось із людей зміг бути як луна чистого прибуття.

МОЛОДИЙ: Прибуття, котре скрізь і завжди з нами, хоча ми його й не шануємо. Чекання є здатність надмірної енергії. Хто перебуває в умінні чекати, той перевищує всі досягнення, притому що чекання ніколи не скероване на обгін.

СТАРИЙ: Тут взагалі нічого думати про змагання. Як чекаючі ми являємося входом для прибуття. Ми є так, ніби прибули, впускаючи прибуття, лише до нас самих, як тих, які самі лише є, покладаються на самих себе, але це через те, що вони чекають назустріч прибуттю.

МОЛОДИЙ: В чеканні ми є чистою присутністю.

СТАРИЙ: І не лише. Ми існуємо так довершено, що нізвідки більше нам не протистоїть таке, в чому ми могли б ув'язнути і з чого ми себе хотіли би звільнити.

МОЛОДИЙ: Чекаючи, ми існуємо у непоміченій і анонімній минулості; це не для тих, котрі завше лише на це чи на те чекають, і від Того чи Цього щось для себе очікують. Чекати, по суті, — інакше, ніж очікування чогось, яке в основі не може чекати.

СТАРИЙ: Чекаючи — ми також повністю відходимо, а саме до нашої сутності, котра стає затребувана чистим прибуттям як вхід, відповідаючий йому.

МОЛОДИЙ: Так затребувані, ми — як старий струнний інструмент, у звучанні якого відлунує стародавня гра світу.

СТАРИЙ: Тому, можливо, і цей інструмент, якщо брати до уваги найдавніше визначення людини, пристойно потай ліквідований. Коли ти кажеш, ми є у бутті вхід, відповідаючий прибуттю і отожд ми – відповідь, то чи не є «відповідь» також у слові¹ те саме, що «присутність».

МОЛОДИЙ: Так, але не лише «також у слові», як ти кажеш, а якраз і насамперед у слові.

СТАРИЙ: Коли присутність є спорідненою з часом, а відповідь із словом, тоді час і слово у своїй суті є близькими родичами, якщо людина бажає вловлювати ці зв'язки.

МОЛОДИЙ: Оскільки ми на це здатні, то повинні б вчитися думати і про суть часу згідно осмисленої присутності, а також про суть слова, беручи до уваги відповідь.

СТАРИЙ: Можливо, ми цьому вже вчимося, якщо ми є чекаючі, які час мають за довгий час, в котрому колись відбудеться істина.

МОЛОДИЙ: Яким довга тяглість прибуття ніколи не буде нудною.

СТАРИЙ: Від чого це може залежати?

МОЛОДИЙ: Можливо від того, що ми, чекаючи прибуття, також уже кожній речі даємо вхід.

СТАРИЙ: Куди ж? Все-таки не в наш внутрішній світ; адже таким чином ми постали би супроти речей, як такі, що розпоряджаються існуванням речей і вони би, будучи занадто об'єктами, діяли на боці суб'єктів, у ролі яких ми тоді виступаємо.

МОЛОДИЙ: Але саме такими ми не є, якщо стаємо чекаючими. Навпаки, чекаючи, ми впускаємо речі прямо туди, куди самі себе як чекаючі відсилаємо, а саме туди, куди ми належимо.

СТАРИЙ: А куди належать речі?

МОЛОДИЙ: Туди, на чому вони засновані.

СТАРИЙ: А на чому вони засновані?

МОЛОДИЙ: На поверненні до самих себе.

СТАРИЙ: Отже, коли людина речі лише як предмети доставляє до себе, і вони лише як такі існують, і в цьому сенсі вона дозволяє їм бути, то це означає, що людина не дає спокою речам.

МОЛОДИЙ: Людина переслідує речі в нав'язаному їм неспокої, роблячи їх лише засобами своїх потреб і матеріалом своїх розрахунків, а це означає, голім приводом для посилення і підтримання власних інтриг.

СТАРИЙ: Не залишаючи речі у спокої, залюблена у прогрес, людина проходить по них, стаючи лідером спустошення, яке здавна вже є плутаниною світу.

МОЛОДИЙ: Якщо ми – все-таки чекаючі, тоді ми не дозволимо речам підходити близько до себе; адже відразу перетворилися би ми із чекаючих на очікуючих, котрі від речей лише щось хочуть.

Чекаючими ми є тоді, коли дозволяємо речам повертатися до них самих. З таким поверненням вони проявляють свою власну присутність і відразу заповнюють порожнечу, яка, здається, зяє навколо нас, коли ми, віддані чистому прибуттю, чекаємо, а не вряди годі очікуємо прибуваюче.

СТАРИЙ: Ми власне повинні зауважити, що таким чином присутні речі зовсім не допускають порожнечі, так що немає потреби і цю порожнечу заповнювати.

МОЛОДИЙ: Чисте прибуття, якого ми чекаємо, не є щось розтікаюче і невизначене. Це є сама єдність і сама простота, яким ми, люди, певна річ, лише поступово підкоряємося, тому що ми мало спроможні залишати щось у спокої.

СТАРИЙ: Але як тільки ми будемо на це здатні, тобто залишати щось у спокої, а це ні що інше, як впускати його у власну сутність, тоді ми дійсно вільні. В умінні залишати, а не в наказуванні і володінні, полягає свобода.

МОЛОДИЙ: Вона одна є істинною перевагою, яка не потребує мати щось понад

¹ Гра слів «Antwort» (відповідь) і «Wort» (слово), не зберігається в українській мові.

себе саму, яка не потребує опори щоб залишатися на висоті.

СТАРИЙ: Але, можливо, суть свободи ще таємничіша, ніж ми думаємо.

МОЛОДИЙ: Поки ми ще міркуємо про неї, відштовхуючись від панування і діяльності.

СТАРИЙ: Однак завдяки цьому я вчуся вже глибше докопуватися, чому Тобі звільнення могло постати з існування далечі лісу і чому могло наблизити сцілення у звільненні.

МОЛОДИЙ: Це сцілює, угамовуючи біль, але ніколи його не знищує.

СТАРИЙ: Як Ти сам сказав, болучим було те, що Тобі мислення стало забороненим. Але зараз мені здається, що болісне відчуття виникло раніше, коли Ти більше не міг знати, наскільки Ти є мисляча особистість, тобто після всього, що ми обговорили, наскільки Ти є чекаюча особистість. Ти був уже таким кожного разу, як Тебе пригнічувала подія спустошення. Якби ми не були по своїй сутності чекаючими, хіба могли б ми коли-небудь такими стати?

МОЛОДИЙ: Як говорить давній вислів, ми стаємо лише тими, кими є.

СТАРИЙ: Як говорить новий вислів, ми є лише те, що ми шукаємо.

МОЛОДИЙ: А ми шукаємо лише те, чого ми чекаємо.

СТАРИЙ: А ми чекаємо те, куди ми належимо.

МОЛОДИЙ: Проте ми належимо прибуттю як присутність, яка, відповідаючи, його впускає.

СТАРИЙ: Як така присутність ми залишаємо себе прибуттю, тому що наша сутність уже є йому залишена.

МОЛОДИЙ: А отож, залишаючи себе, ми тільки і стаємо самі собою.

СТАРИЙ: Кожне з цих речень, відлунюючись одне в одному, говорить про те ж саме.

МОЛОДИЙ: І кожне не є вигаданим, тому що воно скеровує думку у прибуття.

СТАРИЙ: Це, мабуть, означає те, що, взагалі, не можна собі уявити: Споконвічне.

МОЛОДИЙ: А тому і Благодатне /Сцілююче/ не можна ніколи уявити із висловлених речень.

СТАРИЙ: А лише в процесі розмови можна припускати, як воно нам трапилося тепер.

МОЛОДИЙ: Чи, можливо, і таким чином, як це я спочатку для себе самого пробував пояснити, коли ці слова мимоволі втішали мене:

*Лише у чеканні
стаємо ми самі собою,
даючи змогу всім речам
повернутись до своєї сутності.*

*Подібно ніжному
звучанню старої віртуозної скрипки,
яка пролунала самотньо,
не належачи до інструментів у сокровенних скринях.*

СТАРИЙ: Я не раз ловив себе на думці, чи Твоє мислення не є прихованою поезією.

МОЛОДИЙ: Ти гадаєш: я пишу вірші, оскільки зараз я те, що ми пробували сказати, висловлюю з допомогою вірша і рими.

СТАРИЙ: Ні, я правда, не думаю про це; оскільки я дуже добре знаю, що вірш і рима не свідчать про поетичне, і що навіть справжні поети можуть стати жертвою своїх віршів і рим. Як об Бурггардт в листах, які ми часто разом читали, одного разу написав такий вислів, який я для себе точно запам'ятав і вже часто обмірковував. Тому я можу його також з пам'яті процитувати. Він звучить так:

«Є речі дуже відомих поетів, які внутрішньо геть нікчемні і пусті, і лише прогулюються на мильцях рим».

МОЛОДИЙ: Однак я сказав тепер все-таки в римах.

СТАРИЙ: Але я припускаю поетичність Твого мислення перш за все у тому, що це мислення є чекання і в основі своїй уже й було до того, як сьогодні досягло чіткого знання.

МОЛОДИЙ: Можливо, поетичне і мислительне народу — це не що інше, як найблагороднішим способом чекаюче, через чітку присутність для прибуття слово відображає людську сутність і таким чином стає привнесеним у мову.

СТАРИЙ: Тоді народ, поет і мислитель, постає у єдиному смислі чекаючого народу.

МОЛОДИЙ: Народ, можливо, ще довгий час муситиме чекати на приход цієї своєї сутності, що поставить його в ситуацію — для прибуття, завдяки чому спустошення залишиться як щось минуле.

СТАРИЙ: Оскільки його сутність ще уникатиме його, цей чекаючий народ, особливо в часі, цю ще недосвідчену чекаючу сутність ставитиме під загрозу, як ніщо інше.

МОЛОДИЙ: А саме не через погрозу ззовні, а через те, що він сам із властивим йому неосвіченим нетерпінням себе тероризує і в такий спосіб підбурює себе до довготривалих помилок.

СТАРИЙ: Навіть сам погляд дотримуватися своєї сутності мусив би зрештою завойовувати визнання з боку інших народів.

МОЛОДИЙ: У той час, як така поспішна видима сутність залишатиметься тільки завше безпомічним наслідуювання чужого.

СТАРИЙ: Якщо він одного разу став би чекаючим, такий народ мусив би залишатися байдужим до того, чи почули це інші, чи ні.

МОЛОДИЙ: Як тільки народ пізнає свою сутність, він уже не може хизуватися нею як особливим викликом і відзнакою.

СТАРИЙ: Він ніколи не стане порівнювати себе з іншими у переоцінюючому чи недооцінюючому смислі.

МОЛОДИЙ: Чекаючий народ мусив би бути для інших навіть зовсім непридатним, тому що він, котрий завжди лише чекає і постійно ще чекає прибуття, ігнорує явне, а саме таке, що могло би бути корисним для прогресу, зростання виробничих показників, спритного розвитку бізнесу.

СТАРИЙ: І цей цілком непридатний народ мусив би стати найстарішим народом, оскільки ніхто про нього не турбується і ніхто не потребує його дивної діяльності, що є покинугістю, а отже і не використовує її і передчасно не споживе.

МОЛОДИЙ: Якщо цей народ спрямується до подібного, його слава повинна полягати у тому, що він зможе витратити своє буття абсолютно на некорисне. А що є непотрібніше за чекання, яке жде прибуття? І що є потрібніше, ніж ця буттєва сутність, ніж перетворення існуючого і просування колишнього?

СТАРИЙ: Отже, такий фактичний смисл дасть право людям перш за все міцно, обома ногами, стояти на землі.

МОЛОДИЙ: Він спонукатиме народи забезпечувати собі місце на землі, де вони могли б практично встановитись і творити, щоб діяти і мати авторитет. А на це ніколи неспроможна їхня корисність, не будучи некорисною.

СТАРИЙ: Так що залишилося осмислити необхідність некорисного (Unnötigen).

МОЛОДИЙ: Хіба ми не думаємо про це у чеканні? Чи не є чекання у напрямку прибуття таким мисленням і, можливо, навіть безпосереднім мисленням? Благодатне, яке нам сталося, проходячи крізь моє безсумнівне почуття, полягає не тому, що воно нас персонально звільняє із внутрішньої скрути, а що воно нас переносить у знання: лише як чекаючі починаємо проникати у завше приховану сутність нашого переможеного народу.

СТАРИЙ: А ти що думаєш: стаючи чекаючими, ми тільки і стаємо німцями?

МОЛОДИЙ: Я думаю не лише про це, а й про те, що я узнав сьогодні вранці. Ми до тих пір не стаємо німцями, поки будемо дошукувати «німецького» в

анатомуванні вигаданої «природи». У таких задумах ми ризикуємо ганятися лише за національним, коротше кажучи, хизуватися природними даними.

СТАРИЙ: Чому ти так різко судиш про національне?

МОЛОДИЙ: Після того, що ми сказали про подію спустошення, це стало непотрібним – рішуче виступати проти національного.

СТАРИЙ: Я не зовсім розумію це.

МОЛОДИЙ: Ідея нації – таке поняття, у горизонті якого народ ставиться до себе самого як до вибраного і робить себе суб'єктом, для якого всі інші виступають об'єктами, тобто з'являється лише у світлі своєї суб'єктивності.

СТАРИЙ: Національність є не що інше, як чиста суб'єктивність народу, який посилається на свою «природу» як на істинне, навколо чого мусить обертатися вся його діяльність.

МОЛОДИЙ: Сутність суб'єктивності полягає в тому, що людина, індивід, людські юрми повстають, щоб піднести себе і утвердити як основу і міру дійсності. Із цього піднесення суб'єктивності походить і піднесення праці як такої форми успіху, через яку повсюди готується спустошення землі і зрештою стає абсолютним. Єдиним законом спустошення є те, що необхідне стає найнеобхіднішим і лише необхідним.

СТАРИЙ: Отже, національне залишається визначальним і там, де йдеться про узгодження національного з інтернаціональним.

МОЛОДИЙ: Національне та інтернаціональне – одне й те ж. Коли інтернаціональне розгортатиметься по-справжньому, воно стане тим, чим є гори у порівнянні з окремими горами. Але хіба можуть коли-небудь гори існувати поза окремими горами?

СТАРИЙ: Гори стримують найвище, коли воно заноситься високо, адже окремі гори – свавільні.¹ Але такий спосіб відношення загального до іншого як його суми стосується все ж гірського існування.

МОЛОДИЙ: Національне та інтернаціональне – безсумнівно, те ж саме, тому що обоє, посилаючись на суб'єктивність і хизуючись дійсним, однаково мало знають і перш за все однаково мало можуть знати, яку справу вони безперервно проводять.

СТАРИЙ: Справу спустошення, а це означає, справу праці заради зростаючої можливості праці. Ми, таким чином, не можемо стати німцями, а, отже, ні поетичним, ні мислячим, а також ні чекаючим, поки ми німецьке пов'язуватимемо з національним.

МОЛОДИЙ: Але коли ми – німці, то ми не загубимося також у розтікаючому інтернаціоналізмі.

СТАРИЙ: Взагалі ми можемо більше не говорити на цю тему, а саме, що ми, власне кажучи, тоді є німцями, коли повертаємо погляди від національного та інтернаціонального в іншому напрямку.

МОЛОДИЙ: Це справді непотрібно говорити про це, тому що суттєве найспокійніше перебуває у невисловленому. Щоправда супроти цього ми можемо знати: ми як чекаючі маємо перед собою найдовший історичний час.

СТАРИЙ: Завдяки Тобі я ніби лише зараз починаю сцілюватися. Те, що Ти щойно сказав, вказує на те, що навіть історичне буття народу і його тривалість ґрунтується не в тому, що люди переживають руйнацію свого способу походження і живуть далі і, можливо, як кажуть, знову по-новому відбудовуються, щоб ще раз виставити у вигідному світі минуле у зміненій формі. Саме завдяки чеканню, яке жде прибуття, чиста тривалість долі стане добре заґрунтованою.

МОЛОДИЙ: Тому наша діяльність не є незначною, коли ми, полишивши себе, зважилися на чекання.

СТАРИЙ: І на навчання потрібі, в якій ще повсюди мусить перебувати некорисне.

¹ У німецькій мові дуже важко розрізняється збірне поняття на означення гір (das Gebirge), і окреме на означення гори (der Berg), що, на жаль, втрачається в українській мові.

МОЛОДИЙ: Тому що ми так мало ще знаємо про необхідність некорисного, то це й мало би такий вигляд, немов некорисне вигнане у пустинну самотність (покинутість).

СТАРИЙ: Ти, дійсно, висловився обдуманно, що це мало би такий вигляд. Оскільки насправді некорисне не перебуває у самотності, а саме ми, які залишають його поза увагою як необхідне, є самотні.

МОЛОДИЙ: Ти маєш рацію. Некорисне потребує нас і нашого буття, так, як і звук, хоч він і незалежно мусить відзвучати, потребує інструмента, який його народжує.

СТАРИЙ: Тому ми мусимо вчитися пізнавати необхідність некорисного і навчати йому.

МОЛОДИЙ: Можливо, на довгий час єдиним змістом нашого вчення може бути: потреба і необхідність некорисного.

Тепер я можу Тобі ще чіткіше висловити, що виявило собою благодатне, котре нам сьогодні сталося. Невідомість і важкоту, які мусить взяти на плечі таке навчання і вчення, оскільки навчання і вчення завше лише у чеканні можуть обґрунтуватися.

СТАРИЙ: Яким чином Ти собі це уявляєш?

МОЛОДИЙ: Навчання є чекаюче, якщо воно стає пошуком, а вчення є чекаючим, якщо воно залишається порадою.

СТАРИЙ: Наші пошуки і поради дуже часто ідуть поруч із гординою, котра є не що інше, як бажання впливати.

МОЛОДИЙ: Але я не боюся тягару навчаючого вчення. Я знаю, що родичами стануть ті, які разом носять його.

СТАРИЙ: Ще не один вечір у цьому таборі ми будемо розмірковувати, як тим, котрі в нас і в інших шукають лише корисне, порадити необхідність некорисного, без того, щоб вони прагнули це вчення посніжно перетворити на віру та світогляд і рекламувати їх.

МОЛОДИЙ: Всі «світогляди» за своєю суттю (а вони бажають навчати того, чого завжди самі прагнуть), належать добі і сфері панування спустошення.

СТАРИЙ: Це — сміливе ствердження.

МОЛОДИЙ: Те, що я сказав, можна поки що прийняти на віру. А що я маю на увазі, могло б нам відкрити сутність сучасного мислення.

СТАРИЙ: Для цього ми повинні бути тренованішими у мисленні.

МОЛОДИЙ: Тобто з цього вечора ми це можемо означити так: ми мусимо вчитися чеканню.

СТАРИЙ: І намагатися сказати друзям Таке, що їм надовго щоразу по-новому дається для обмислювання. Однак Таке, що людині дається для думання невичерпним, мусимо ми насамперед самі пізнати і випробувати.

МОЛОДИЙ: Лише так приходять у наше навчання і вчення постійність. Все ж я боюся, що ми вже сьогодні поза часом розділили нашу радість в благодатному. А завтра перед нами знову постане одна робота.

СТАРИЙ: Але на добру ніч і, мабуть, на знак вдячності хотів би я Тобі зараз ще розповісти коротку розмову двох мислителів, яку в мої студентські роки я собі переписав з одного історичного викладу китайської філософії, оскільки вона мені потрапила, хоч раніше я її не зовсім розумів. Лише сьогодні ввечері щось прозріло в мені, і тому на думку спала також ця розмова. Імена обох мислителів винали з пам'яті. Розмова звучить так:

Перший сказав: «Ви ведете розмову про некорисне».

Інший мовив: «Спочатку ти мусиш пізнати некорисне, щоб можна було говорити про корисне. Земля є такою просторою і великою, а людина однак потребує, щоб стояти, лише стільки місця, щоб могла поставити на нього свої ноги. Але коли безпосередньо біля її ніг виникне гріщина вниз, у безодню, то чи для чогось потрібним буде їй те місце, на якому вона стоїть?»

Перший сказав: «Воно їй більше не потрібно».

Інший мовив: «Із цього ясно випливає необхідність некорисного».

МОЛОДИЙ: Я дякую Тобі за цю розмову.

СТАРИЙ: І я Тобі за твій вірш, де, можливо, все ж приховано щось поетичне.

МОЛОДИЙ: Дозволь нам думати про поетичне.

СТАРИЙ: Гарна піч для нас обох і для всіх у таборі.

МОЛОДИЙ: І батьківщині благословення на її призначення.

Донауталь, 8 травня 1945 року.

В день, коли світ святкує свою перемогу

І ще не пізнав, що він уже століттями

переможець свого власного повстання.

(З німецької переклала *Ніла Зборовська* за виданням: *Martin Heidegger. Gesamtausgabe. — III. Abteilung: Unveröffentlichte Abhandlungen. — Band 77 Feldweg — Gespräche (1944/45). — Frankfurt am Main, 1995. — С.205-240).*

НОВЕ ЧИСЛО ЖУРНАЛУ «І»

У Львові з'явилося чергове 10/1997 число відомого незалежного культурологічного часопису «І», присвячене українсько-польським стосункам. Головний редактор — Тарас Возняк. Журнал має привабливий зовнішній вигляд, оригінальне макетування, багато ілюстрований. Перед тим побачили світ видання, присвячені українсько-єврейській та українсько-російській проблематиці, місцю України в Європі тощо. Значна увага приділяється перекладам з іноземних мов. Вихід у світ кожного числа цього високоінтелектуального періодичного видання є помітною подією культурного життя нашої держави.

ГНАТУ ХОТКЕВИЧУ

Цього року в Харкові вийшли друком матеріали науково-практичної конференції «Дивосвіт Гната Хоткевича. Аспекти творчої спадщини». Укладач і редактор — Петро Черемський. Оформлення Валерія Бондаря. Як приклад творчого переосмислення спадщини видатного українця, можна навести слова Ольги Різниченко з доповіді «Гнат Хоткевич: естетика як триб життя»: «Характерно, що найбільших творчих досягнень Хоткевич здобув саме у кобзарському мистецтві, невід'ємною рисою якого є імпровізаційність. Своєрідність імпровізації в тому, що вона не підлягає раз і назавжди встановленим законам логічної послідовності, спонтанно породжуючись живою реальністю, безпосередньою збудженістю почуттів та уяви, відзначається безліччю комбінацій, раптових переходів і стрибків. Така стрибковість, змінність, переходовість притаманна творчій уяві, що не в змозі існувати й розвиватися у якійсь звуженій сфері. Ймовірно, тому Хоткевич відкидав для себе можливість реалізуватися в якомусь одному, професійно усталеному творчому амплуа».

